

'הזיד ביום טוב לוקה ארבעים' — על דברי התוס' בענין בנין ביום טוב — ע' פני יהושע ומהרש"ם; שער המלך (יו"ט דף טז, ג); שו"ת דובב מישרים (ח"א צא, ב); שבט הלוי ח"ח קכא, ב; ברכת מרדכי (ח"ב כה, ז).

'מאי טעמא דרבי אליעזר, דכתיב ויטבל אותה ביערת הדבש' — בבאור הדרשה ובכללות הענין — ע' במצויין בבא-בתרא סו.

'ע"ב) 'אמר רבא: חמש מדות בכלי חרס... — מציינו בכמה מקומות שרבא היה עושה מדות, בגטין עט. בחולין יז: וע' גם בגטין סה. (עפ"י תוס' ב"ב קנה. ד"ה איתמר. וצדדו לגרוס 'רבה', וכתבו שגם הוא היה רגיל לעשות מדות).

*

חליבה בשבת — החזו"א (נו) האריך להוכיח שאין לחלוב אלא על ידי נכרי, [או על ידי מכשיר חשמלי המופעל על ידי שיעון, אם לא משום חלול שבת של פועלי חברת החשמל — ע"ש לח, ד]. ואם אי אפשר, אין התר לחלוב אלא על הקרקע או על כלי מאוס, בענין שהחלב ילך לאיבוד. והוסיף שם דברים הנוגעים להעסקת פועלים ערבים לצורך זה, וזו לשונו:

'... ומכל מקום חייב כל אדם להשתדל לחלוב על ידי אינו יהודי, שזו דרך הישרה על פי התורה וסופה להתקיים וכן נוהגין בכל המקומות שהשבת אצלן ביוקר, ומדרך התורה להחזיק שלו' עם כל אדם ולהעביר על המדה, וכמש"כ הר"מ פ"י מה' מלכים הי"ב, וכשם שאין ראוי לחכם לבעוס ולנקום במריע לו מתוך חולי רוח, כן אין ראוי לנקום ולשנוא את המריע מתוך חולי נפש המשכלת וחסר משקל המדות, ואין בין בליעל למטורף הדעת ולא כלום, וכל העונשים הוא להיות חכמת החכמים מוגבלת מאד ובלתי מספקת ליתן לפתאים ערמה, ההכרח להשתמש בעונשים להקים גדרי עולם שלא יהיה העולם טרף לשני בריאי הגוף וחלושי השכל, אבל העונש צריך להעשות מתוך יגון עמוק, נקי מרגש צרות עין בשל אחרים, ובהיות האדם בלתי שלם בתכלית השלמות ומורגז ביצר הרע, לא יחדל מלהיות רחמני ולהתיר בשעה שמצוה לעשות דין, ואז ניתן לו להשתמש גם בהערת טבעת נקמה תחת פיקוח הדעת שאין הערתו בזה רק לזירוז הדין, וזהו בכלל בכל לבבך בשני יצריך'.

פרק אחד עשר; דף צו

'שתי גזוזטראות זו כנגד זו ברשות הרבים — המושיט והזורק מזו לזו פטור, היו שתיהן בדיוטא אחת — המושיט חייב' — יש מי שפרש, דלא כרש"י, שאין חילוק לדינא אם רשויות היחיד נתונות לכיוון אורך רשות הרבים או לרחבה, אלא הכל תלוי אם הן מופלגות זו מזו שאז פטור, או סמוכות כעין שורת בתים אחת ('דיוטא'). כן הביאו הראשונים להלן בשם רב האי גאון. 'והזהרו בפירוש זו כי בטורה גדול נגלה לנו'. (לשון רב האי).

ובדומה לזה הביא הריטב"א בשם מורו (הרא"ה): 'דיוטא אחת חייב' היינו הושטת חפץ באופן שכשנכנס

לרשות היחיד נשאר ראשו אחד ברשות הראשונה, דומיא דהושטת קרשים בעגלות. אבל אם כבר ניתק מן הרשות בשעה שנכנס לרשות האחרת — אין זו 'הושטה' המחייבת, (עוד הביא הריטב"א שיטה הפוכה, שאין חיוב אלא אם אינו אגוד לרשות הראשונה ברגע שנכנס לרשות האחרת).

(ע"ב) 'משה היכן הוה יתיב — במחנה לוי, ומחנה לוי רשות הרבים הואי וקאמר להו לישראל לא תפיקו ותיתו מרשות היחיד דידכו לרשות הרבים' — הערוך-השלחן (שמה, יט-כא) דקדק מלשון זו, שלא היתה רשות הרבים במדבר אלא מחנה לוי בלבד, כי רק מחנה לוי היה משמש את כל ישראל, שהכל היו צריכים למשה, אבל שאר מחנה ישראל, היות ולא כולם נצרכו להיות בכל מקום — אינו 'רשות הרבים'. ובוה כתב להצדיק מנהגם של ישראל, שאין מחשיבים ל'רשות הרבים' גמורה אלא בערים יחידות בעולם — כי אין להחשיב רשות הרבים אלא מקום מרכזי שכל בני העיר (ששים רבוא) צריכים לעבור דרכו כשבאים לילך למקום אחר, אבל כשיש דרכים חלופיות להגיע ממקום למקום, כפי המצוי כיום, ואין ששים רבוא נזקקים לבוא למקום אחד, אינו 'רשות הרבים'. ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד פז) דחה דבריו, וכתב בין השאר להוכיח שלא רק מחנה לוי הוה רשות הרבים, מהמשך הסוגיא, שרצו ללמוד מהאורגים והתופרים שהיו זורקים מחט ובוכיאר — והלא עבודות אלו אינן מתבצעות אצל משה, כמפורש בכתוב, שלאחר שעשו מלאכתם אז הביאוה למשה. (והוא ז"ל יש לו שיטה אחרת בענין 'רשות הרבים', ואין כאן מקומו).

'ואי עביד אב ותולדה דידיה לא מיחייב אלא חדא. ולרבי אליעזר דמחייב אתולדה במקום אב...'
— ע' במובא לעיל עה:

'שכן אורגי (כצ"ל) יריעות זורקין בוכיאר ביריעה... והא במקום פטור קאזלא' — צריך לחלק בין זה ובין טרסקל (מין סל גדול) שנמצא ברשות הרבים למטה מעשרה, שנחשב כרשות הרבים והזורק לתוכו מרשות היחיד חייב (כדלעיל ה.) — יש לומר שמקום היריעות נחשב כמקום קביעות יותר מן הטרסקל, הלכך אינו בטל לרשות הרבים שמתחתיו. (עפ"י תוס' קב. ד"ה והוציא).
א. ישנה שיטה נוספת, המחלקת בין טרסקל הנתון ביד אדם, שאינו קבוע במקום אחד, ולכך אינו מחלק רשות לעצמו, ובין טרסקל או יריעות המונחים על הקרקע. ע' במובא לעיל ה.
ב. הרשב"א פירש (דלא כרש"י) 'מקום פטור' לאו דוקא, אלא כרמלית, שהרי היריעה רחבה ד', (וע' גם רש"ש), ולפי שמקום אורגי היריעות היה מקורה לכך דינו ככרמלית.
הוצרך לומר שהיה מקורה, כי לולא זאת היה חייב, שהרי אין כרמלית בכלים. וסובר הרשב"א כדברי רוב הראשונים (ע' לעיל ה), שבטל הכלי אל המקום שמתחת, להיותו רשות הרבים, [וכן כתב במפורש הרשב"א שם], ודלא כדעת הסוברים שנידון כמקום פטור. אלא שלפי החילוק הנזכר שכתבו התוס', יש לחלק מקום היריעות משאר כלים, לסיבת היותו קבוע. ומשמע שהרשב"א אינו סובר לחלק בכך).

'אלא כל ד' אמות ברשות הרבים גמרא גמירי לה' — כתב בעל המאור: 'וכלוהו תולדות דמוציא מרשות היחיד לרשות הרבים ניהו, לפי שד' אמות של אדם בכל מקום קונות לו וכרשותו דמיין, וכשמוציא חוצה להן בזורק או במעביר — כמוציא מרה"י לרה"ר דמי'.
(א.) המהרש"א נקט שגם התוס' סוברים סברה זו, ובאר בזה את דבריהם. ויתכן לדייק כן גם מלשון הרמב"ם (שבת יב, ב). וראה עוד ענינים המסתעפים מדברי בעל המאור, באבן האזל הל' גנבה ג, ב; אבי עזרי קמא שבת א, יט (יג, כא); רביעאה יג, טו; ובמובא לעיל ריש דף ו.

ב. גוף הסברה שהעברת ד' אמות ברה"ד תולדת מלאכת הוצאה — כתובה כמה ראשונים. ע' רשב"א, ריטב"א, 'חדושי הר"ן' ומאירי כאן; ריטב"א ור"ן לעיל עג. מגיד משנה — שבת יב, ט. ונימק הריטב"א, שאי אפשר לומר שהוא איסור חדש, כי אז לא היו נענשים על העברה, שאין עונשים מהלכה. (וע"ע באג"מ יו"ד ח"א ריז). וע"ע בענין זה בשו"ת חות יאיר (קלב). לכאורה נראה על פי דברי הראשונים הללו, שכל הדינים הנוהגים בהוצאה מרשות לרשות, נוהגים גם בהעברת ד' אמות — שהרי היא תולדתה. וזה שלא כדברי כמה אחרונים שרצו לחדש שהעברת ד' אמות, הואיל ומקורה מהלכה ולא ממשכן, אין בה דין 'מלאכת מחשבת', ומתחייב אף כשבדעתו להניח במקום אחר (ע' כפות תמרים ותפארת ישראל — סוכה מג, בבאור דברי רש"י שם), ויש שכתבו לחייב בהעברה גם כשאינה צריכה לגופה (ע' דברי חיים — ויצא; ציונים לתורה — יט). וע' גם בשו"ת בית זבול (ח"ב יט, ח) שהשיג על דברי האחרונים הנ"ל. ומפני אותו הטעם כתב המנחת-חינוך (רחצ, יח), לחייב מלקות על העברת ד' אמות ברשות הרבים ביום טוב שלא לצורך כלל, (לדעת רוב הראשונים, הסוברים שלוקים על הוצאה ביו"ט שלא לצורך כלל) — שהרי ההעברה תולדת הוצאה היא, ודלא כאיזה ספר שנסתפק בדבר. וע"ע שבט הלוי ח"ז סה, ו).

'מצאתי מגלת סתרים בי ר' חייא וכתוב ביה איסי בן יהודה אומר: אבות מלאכות ארבעים חסר אחת ואינו חייב אלא אחת — אחת ותו לא? ... אימא אינו חייב על אחת מהם' — לכך נקראת 'מגלת סתרים', כי כתבו בה דברים שתומים כדי להעלימם, כמו 'ואינו חייב אלא אחת' — שאין לו באור כמשמעותו וצריך לבאר ולפרש בעל פה. (שו"ת אריה דבי עילאי — בשם הרה"ק מלובלין).

— לדעת רש"י ותוס' (לעיל ו), לא פטר איסי אלא מחיוב מיתה, אבל קרבן חטאת חייב על כל ל"ט המלאכות, [וממילא גם חיוב 'כרת' במזיד יש לכולן, כמו שכתבו הראשונים שם]. ואולם מדברי רבנו חננאל כאן מבואר שלדברי איסי יש מלאכה אחת שאין בה חיוב חטאת. (וע' גם בהגהות מלא הרועים לעיל ו). ויש מי שפירש שלדברי איסי, יש מלאכה אחת שאין בה 'חילוק חטאות' עם שאר מלאכות, ולפי זה שגג ועשה את כל המלאכות בהעלם אחד — מביא ל"ח חטאות. (רא"מ הורביץ שם. וגם לפירוש זה, אחת מן המלאכות אין בה חיוב מיתה — כמבואר כאן בגמרא). ישנה דעה החולקת על איסי. (כן כתבו התוס' לעיל ו. וכן דייקו אחרונים מדברי הרמב"ם שפסק דלא כאיסי. וע"ע שבט הלוי ח"ג סט וח"ז צ).

שינוי רשויות

במה נשתנה דורנו?

— בשינוי רשויות!

עבודת ה' —

מרשות הרבים לרשות היחיד

והעובר —

מרשות היחיד לרשות הרבים.

(מתוך מכתב מאליהו ח"ג עמ' 306)